

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ(ปัจจัยสี่)ของชุมชนบ้านนายางใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โดย สมใจ ไชยะคง¹

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ(ปัจจัยสี่)ของชุมชนบ้านนายางใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและความสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัว เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลแบบเจาะลึกจากผู้รู้ในชุมชนจำนวน 26 ท่าน การเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาที่ใช้เกณฑ์แบ่งตามสภาพบ้าน และลักษณะของบ้าน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านแบบดั้งเดิม กลุ่มบ้านครึ่งเก่าครึ่งใหม่ และกลุ่มบ้านแบบสมัยใหม่ ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมในการสังเกตการณ์ในกิจกรรมและร่วมทำงานกับชาวบ้านหลายครั้งในขณะที่ศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะของการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบัน คือ การพึ่งตนเองทางตรง และทางอ้อม การพึ่งตนเองทางตรงได้แก่ ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนมีที่ดินปลูกสร้างและมีความรู้ในการสร้างบ้านด้วยตนเอง ประชาชนส่วนใหญ่ยึดถืออาชีพในการทำนา มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ปลูกข้าว และทำไร่ฝ้าย ทำสวนผัก ปลูกผลไม้ สามารถทำงานหัตถกรรมทอผ้า และงานจักสาน มีความสามารถพึ่งตนเองด้านอาหารที่ได้จากการมีที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ อำนวยให้แก่การปลูกพืชผักผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ และการทำมาหากินตามธรรมชาติ หลายครอบครัวยังรู้จักผลิตเครื่องมือใช้สอยที่เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน ทั้งที่ใช้ในการผลิตของภาคเกษตร ใช้สอยในครัวเรือน รู้จักการแลกเปลี่ยนแรงงาน และการบริหารจัดการทุนที่หามาได้ให้เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในครอบครัว หลายครอบครัวสามารถปลูกพืชเชิงพาณิชย์ เช่น ยางพารา ยาสูบอบแห้ง การทอผ้า การเลี้ยงปลา เป็นต้น เป็นการพึ่งตนเองด้านปัจจัยสี่โดยทางอ้อม สามารถสะสมเป็นต้นทุนในการส่งบุตรหลานให้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้น

ในอนาคต ชุมชนจะได้รับผลกระทบทางลบมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยในการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทรัพยากรธรรมชาติลดลง จำนวนประชากรมากขึ้น ทรัพยากรถูกจำกัดในการนำใช้ มีการแบ่งเขตการใช้ที่ดินและป่าไม้ วิธีการการผลิตเปลี่ยนจากเพื่ออุปโภคบริโภคในครอบครัว เป็นการผลิตเพื่อขายมากขึ้น จึงเป็นผลให้ความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนลดน้อยลง

คำสำคัญ: การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

¹ นักศึกษาหลักสูตรพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Email: Lao@hotmail.co.th

**Self-Sufficient Economy (Four Factors) is the way of life of people in
Ban Nayang Tai ,Nambak District ,Luangprabang,
Lao People's Democratic Republic.**

BY Somjai Chaiyakong¹

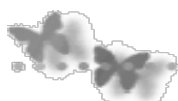
Abstract

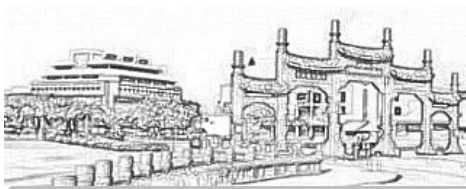
The research on “Self-sufficient Economy (four factors) in Na Yang Tai village, Nambak district, Luangprabang province, Lao people’s Democratic Republic” aims to study styles and ability of self-sufficient Economy in family level. It is a qualitative research. 26 people was selected by home based standard and house style such as traditional house group, half old and half new house group, modern house group. The researcher had attended every activities and working with people while collecting data.

The finding revealed that there are direct and indirect self-reliance in community. Direct self-reliance is people in village have their own land, knowledge of building house by themselves. Most people are farmers having their own rice field, cotton plantation, vegetable garden. Every family are capable of handicraft weaving and basket making. Self-sufficient Economy, especially self-sufficient in food from fertile land which serve planting vegetables, fruits, animals husbandry. Many families capable of making production tools by using local technology for utilizing in agriculture and in their households, knowing labor exchange. Many household capable to grow commercial plants such as rubber, tobacco, weaving, raising fish, etc. It is indirect self- reliance that capable to accumulate for supporting higher education of their daughter and son.

In the future, community will be faced more negative impact due to production factors will be change, decrease of natural resources, increase of population, limited resources to be used, land and forest are divided to use, production is changed from self- consumption to commercial purpose. These factors will lead to reduce self-reliance in economy of community.

Key Word: Self-reliance in economy

บทนำ

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศเกษตรกรรม รากฐานของสังคมลาวคือความเป็นชนบท หรือความเป็นท้องถื่นมากกว่าความเป็นเมือง แต่ละพื้นที่ของประเทศมีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในความหลากหลายนี้เองที่มีส่วนกำหนดรูปแบบการผลิตและการดำรงชีวิตของคนในแต่ละพื้นที่ การดำรงชีวิตอยู่ตามชนบท และส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ การดำรงชีวิต หรือการทำการผลิตยังพึ่งธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ (คำศรี สิทธิวรดา, 2552)

สปป.ลาวเป็นประเทศที่ปกครองแบบสังคมนิยม แต่วิธีการและกระบวนการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจไม่แตกต่างจากประเทศทุนนิยม กลไกการพัฒนาประเทศได้รับอิทธิพลจากแหล่งทุนหลัก ๆ ของโลก เช่น ธนาคารโลก (World Bank) หรือธนาคารเพื่อการบูรณะและพัฒนาระหว่างประเทศ (International Bank for Reconstruction and Development; IBRD) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) และ/หรือประเทศที่พัฒนาในแนวทางทุนนิยมหรือเสรีนิยมได้ให้การช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ให้แก่ สปป.ลาว ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศ ปัจจุบัน สปป.ลาว อยู่ระหว่างดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ระยะ 5 ปี ฉบับที่ 8 (ปี 2559 - 2563) ซึ่งได้ระบุนโยบายที่สำคัญในการผลักดันการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ 8 ประการ ได้แก่ (1) ควบคุมเศรษฐกิจระดับมหภาคให้มีเสถียรภาพ (2) ควบคุมการจัดเก็บงบประมาณรายรับให้มีประสิทธิภาพ (3)

เสริมสร้างศักยภาพด้านการวิจัยให้แก่หน่วยงานรัฐ (4) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการลงทุน (5) ส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการให้มีความหลากหลาย (6) สนับสนุนโครงการลงทุนที่ได้รับการอนุมัติและเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จ (7) ปรับปรุงวิสาหกิจของรัฐให้มีความโปร่งใส รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ (8) ปรับปรุงกลไกการบริหารงานของรัฐให้มีความโปร่งใส รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม สปป.ลาว ได้ตั้งเป้าการพัฒนาประเทศให้หลุดพ้นจากสถานะประเทศด้อยพัฒนาภายในปี 2563 ปัจจัยที่สนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ สปป.ลาว ในปี 2560 คือ ธุรกิจเชื่อมต่อไฟฟ้าพลังน้ำ พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ ธุรกิจบริการ การท่องเที่ยว และโลจิสติกส์

สปป.ลาว มีนโยบายเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยประกาศใช้กฎหมายส่งเสริมการลงทุน (ฉบับปรับปรุง) 9 สาขาธุรกิจ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2559 ได้แก่ (1) อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง (2) การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (3) อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป (4) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (5) การศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (6) ธุรกิจโรงพยาบาล (7) การลงทุน การบริการ และการสาธารณูปโภค (8) ธนาคารและสถาบันการเงิน (9) ศูนย์การค้าสมัยใหม่

สปป.ลาว เปิดประเทศรับการช่วยเหลือรับการลงทุนของต่างชาติ และการวางแผนทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตั้งแต่ปี 2529 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 30 กว่าปี แต่การพัฒนายังค่อยเป็นค่อยไปโดยเฉพาะในสังคมชนบท ประชาชนยังดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ มีอาชีพเกษตรกรรมและมีความเป็น

ชนบท ขาดโครงสร้างพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น ชุมชนนา
ยางใต้ เมืองน้ำบาก แขวงหลวงพระบางเป็นชุมชน
หนึ่งที่ยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและดำรงชีวิตด้วยการ
พึ่งพาตนเองหลาย ๆ ด้าน ถึงแม้ว่าจะได้รับ
ผลกระทบทางด้านการพัฒนาในรูปแบบการพัฒนา
ใหม่ของลาว ตามกลไกการพัฒนาแบบสังคมโลก
หรือการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิถีชีวิตของ
ประชาชนยังดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ
อาศัยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นฐานในการดำรงชีวิต
ของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะและความสามารถ
พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (ด้านปัจจัยสี่: ที่อยู่อาศัย
เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และยารักษาโรค) ในระดับ
ครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างและเป้าหมายที่ใช้ใน
การศึกษา

กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ใน
การศึกษาในครั้งนี้ คือกลุ่มผู้รู้ในเรื่องความเป็นมา
ของบ้าน การปกครอง ศาสนา การประกอบอาชีพ
 ฯลฯ และมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่เป็น
องค์ประกอบ และการเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาที่
ใช้เกณฑ์แบ่งตามสภาพบ้าน และลักษณะของบ้าน
 โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านแบบดั้งเดิม
 กลุ่มบ้านครึ่งเก่าครึ่งใหม่ และกลุ่มบ้านแบบ
สมัยใหม่ ทั้งนี้ กลุ่มบ้านแต่ละแบบ ถูกสุ่มเลือกเป็น
บ้านตัวอย่าง แบบละ 3 หลัง ทั้งหมด 9 หลัง

วิธีการเก็บข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลใน
ชุมชนด้วยตนเอง ตามขั้นตอนดังนี้

1) ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการ
สังเกต สัมภาษณ์โดยตรงกับผู้เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน
โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกในประเด็นต่างๆ

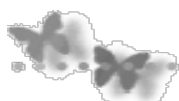
2) ในระหว่างการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้
ตรวจสอบข้อมูลที่เก็บได้ทุกครั้ง เมื่อมีปัญหา
คำถามที่ถามไปแล้ว ผู้ศึกษาจะถามใหม่ทันทีเพื่อให้
ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้นและมีการถาม
คำถามเดิมกับผู้ให้ข้อมูลในหลาย ๆ ท่าน เพื่อ
เปรียบเทียบกัน และเพื่อยืนยันถึงสิ่งที่เกิดขึ้น

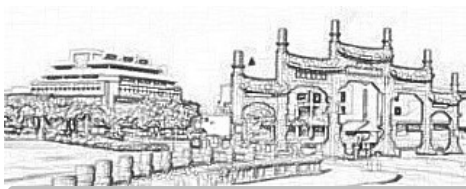
ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บข้อมูลที่
เกี่ยวข้องกับทฤษฎี และแนวคิดการพึ่งตนเอง และ
เรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ทั้งจาก
เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และตำรา
เรียนอื่น ๆ จากห้องสมุด และข้อมูลเปิดจาก
อินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ต่าง ๆ

เครื่องมือในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำ
การเก็บข้อมูลด้วยตัวเองโดยวิธีการสังเกตการณ์
และการสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาได้ใช้ 2
วิธี ดังนี้

1) ใช้วิธีสังเกตการณ์ จากสภาพการตาม
ความเป็นจริงในขณะที่ผู้ศึกษาเข้าไปเก็บข้อมูล และ
สังเกตการณ์ในกิจกรรม/ประเพณีต่าง ๆ ของ
หมู่บ้านจัดขึ้นในการทำกิจกรรมทางการเกษตร เช่น
ลงแขกทำนา ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ซักรกล้า (ตกกล้า) ไป
ถึงการขั้นตอนการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้ ผู้ศึกษายังได้เข้า
ร่วมกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน เพื่อให้เข้าใจการ
ทำงาน และเพื่อซึมซับข้อมูลมากขึ้น

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็น การศึกษาสนาม เพื่อสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกกับผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ในประเด็นการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ของชุมชน ช่วยให้ข้อมูล และนำไปตีความได้เพิ่ม มากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง โดยยึดแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจาก การทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารต่าง ๆ

ผลของศึกษาการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ (ปัจจัย สี่)

การพึ่งตนเองด้านที่อยู่อาศัย

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านแบบดั้งเดิม กลุ่มบ้านแบบ ครึ่งเก่าครึ่งใหม่ และบ้านแบบสมัยใหม่ พบว่า การ พึ่งตนเองด้านที่อยู่อาศัยแต่ละครอบครัวที่ศึกษามี บ้านเป็นของตนเอง การสร้างบ้านแบบครึ่งเก่าครึ่ง ใหม่เจ้าของบ้านเป็นช่างเอง ขึ้นโครงเอง/ก่อสร้าง เอง ที่เป็นช่างร่วมกันกับช่างในหมู่บ้านได้แก่บ้านปูน แบบสมัยใหม่ ส่วนบ้านแบบดั้งเดิมที่ทำด้วยไม้ เจ้าของบ้านขอให้ชาวบ้านมาช่วยเป็นนายช่างให้ และมีค่าตอบแทนเป็นของเล็กน้อย (เป็นประเพณี)

วัสดุที่นำมาสร้างบ้านบ้านแบบดั้งเดิม สามารถหาได้ในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงทั้งหมด ส่วนบ้านครึ่งเก่าครึ่งใหม่ สามารถหาหิน ทราย จาก แม่น้ำในหมู่บ้าน ส่วนไม้ที่ใช้ในปัจจุบัน ต้องซื้อจาก ที่อื่นเป็นส่วนมาก และมีไม้ที่ปลูกไว้ตามสวนของ ตนเองบางส่วน นอกจากนี้ บ้านสมัยใหม่จะต้องซื้อ

ปูนซีเมนต์ เหล็ก อีฐบล็อก และวัสดุอื่น ๆ จากตลาด และชุมชนใกล้เคียง การสร้างบ้านของชุมชนมีแนวโน้ม จะหาวัสดุยาก โดยเฉพาะไม้เนื้อแข็งปัจจุบันไม่ สามารถใช้ไม้จากป่าธรรมชาติได้ เนื่องจากเป็นข้อ ห้ามของทางการ

แรงงานในการก่อสร้าง ส่วนใหญ่สามารถ สร้างบ้านด้วยตนเอง โดยอาศัยแรงงานของญาติ และเพื่อนบ้านใกล้เคียง บางครอบครัวจ้างเพื่อน บ้านด้วยตนเอง โดยจ้างด้วยวัสดุสิ่งของคือสัตว์เลี้ยง หรือเงินเป็นค่าจ้าง

ทุนที่นำมาสร้างบ้าน ได้มาจาก หลากหลายช่องทาง การสร้างบ้านแบบดั้งเดิมใช้ ต้นทุนเป็นแรงงาน (แลกเปลี่ยนแรงงาน) ต้นทุนด้าน อาหาร และต้นทุกจากวัสดุที่ได้ภายในชุมชนและ ชุมชนใกล้เคียง การสร้างบ้านแบบครึ่งเก่าครึ่งใหม่ ใช้ต้นทุนทางวัสดุที่ได้ทางตรงคือวัสดุที่มีในพื้นที่ เช่น ไม้ (จากบ้านเก่า) หิน ทราย และต้นทุนวัสดุ ทางอ้อม เช่น การนำเอาข้าวแลกกับกระเบื้องจาก พ่อค้า การเอาสัตว์เป็นค่าจ้าง ทั้งนี้ ต้นทุนในการใช้ แรงงานทั้งคนและสัตว์ในการนำวัสดุในพื้นที่มาทำ บ้านด้วย ส่วนการสร้างบ้านแบบสมัยใหม่ ได้ใช้ทุนที่ เป็นเงิน วัสดุ แรงงาน อาหาร ทุนที่เป็นเงินได้มาจาก การเก็บออมจากการทำงานด้านเกษตร หัตถกรรม และทุนกู้ยืมจากสมาชิกกลุ่ม (กลุ่มทอผ้า) แบบมี กำหนด (กำหนดในการส่งคืนทุกครั้งที่มีการรับเงิน จากการขายผ้า) และบางครอบครัวมีรายได้มาเป็น ทุนในการสร้างบ้านจากการรับจ้างก่อสร้าง ปลูก ยาสูบ และการค้าขาย

การพึ่งตนเองด้านอาหาร

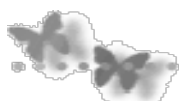
แต่ละครอบครัวมีความสามารถในการพึ่งตนเองด้านอาหาร และพึ่งกันเองได้ในชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงได้แก่แต่ละครอบครัวมีพื้นที่นา(พื้นที่ทำกิน) เป็นของตนเอง โดยไม่ได้เช่าที่นา สามารถผลิตข้าวได้เอง การทำนาแบบธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมี ทำให้ไม่ก่อหนี้สิน การพึ่งตนเองทางด้านแรงงานในการทำนา คือแรงงานมาจากสมาชิกในครอบครัว จากการช่วยเหลือกันของเครือญาติ และจากการลงแขก แลกเปลี่ยนแรงงาน และช่วยกันเองของชาวบ้าน โดยมีค่าตอบแทนคือการเลี้ยงข้าว และค่าตอบแทนด้วยเงิน แต่ไม่ถือว่าเป็นค่าจ้าง เพราะแต่ละคนก็ต้องเป็นทั้งผู้จ้างและลูกจ้างในเวลาเดียวกัน ถือเป็น การผูกมัดทางแรงงาน ส่วนเครื่องทุ่นแรง (รถไถนา เครื่องตัดหญ้า) เป็นการช่วยเหลือกันของกลุ่มเครือญาติ มักจะเป็นในลักษณะให้ยืม (เติมน้ำมันเอง) หรือช่วยทั้งเครื่องและแรงงานด้วย รวมถึงการช่วยแบบเอาแรงหรือแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยในกลุ่มเครือญาติ

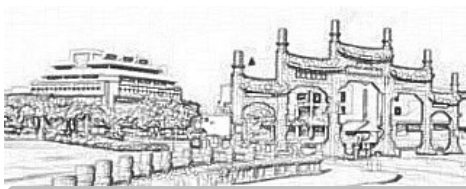
การเลี้ยงสัตว์ของแต่ละครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของการพึ่งตนเองด้านอาหารในระดับครอบครัวได้ จากการศึกษาจะเห็นว่าทุกครอบครัวมีการเลี้ยงสัตว์ มากบ้าง น้อยบ้าง เช่น การเลี้ยงเป็ดไก่ ทุกครอบครัว เป็นการผลิตอาหารภายในครอบครัว เป็นอาหารทั้งในชีวิตประจำวัน และสำหรับการเลี้ยงญาติ และ/หรือชาวบ้านที่มาช่วยทำงานต่าง ๆ เช่นการสร้างบ้าน การทำนา ทำสวน ฯลฯ และยังเป็นสินค้าขายให้แก่ชาวบ้านด้วยกัน (แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน) และผลการศึกษายังพบอีกว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

นี้เป็นครอบครัวที่ปลูกพืชผักฤดูแล้ง พืชผักที่ปลูก มีกระเทียม หอมแดง ผักชี ผักกาด ซึ่งเป็นพืชผักที่นำมาเป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี เช่น ทำกระเทียมแห้ง หอมแดงแห้ง เม็ดผักชีแห้ง (เป็นเครื่องเทศ) และนำผักกาดมาทำผักดอง และน้ำผักโอด เก็บไว้กินยาวนานทั้งปี จนกว่าจะถึงฤดูกาลใหม่มาถึง แต่ละครอบครัวมีความรู้และสืบทอดวิธีการถนอมอาหารด้วยตนเอง เพื่อเป็นอาหารในระยะยาวก่อนฤดูกาลจะมาถึงอีกครั้งหนึ่ง เช่น การนำผักกาดมาทำเป็นน้ำโอด การนำหน่อไม้มาดอง การนำปูมาทำเป็นน้ำปู การนำปลาทำเป็นปลาร้า การนํ้ากบ เขียด มาทำเป็นแห้งไว้ และในช่วงฤดูกาลต่างๆ ตามป่าธรรมชาติ และป่าไม้ใกล้เคียงมีพืชผักตามธรรมชาติ ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ทำให้แต่ละครอบครัวมีอาหารไว้กินยาวนาน ซึ่งเป็นอาหารที่แต่ละครอบครัวสามารถผลิตได้และทานได้โดยตรง และอาหารที่หามาได้โดยทางอ้อม คือมีพ่อค้าแม่ค้านำอาหาร เช่น เนื้อ หมู ปลา มาขายตามหมู่บ้าน และตลาดในตัวเมือง

การพึ่งตนเองด้านเครื่องนุ่งห่ม

การพึ่งตนเองด้านเครื่องนุ่งห่มของชุมชน นายางใต้ สามารถแยกได้เป็นสองลักษณะ คือ การพึ่งตนเองโดยทางตรง และการพึ่งตนเองโดยทางอ้อม ซึ่งเห็นว่าการผลิตเครื่องนุ่งห่ม หรืองานหัตถกรรมทอผ้า (การด้าหูก) ของแม่หญิงในหมู่บ้าน ถือเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพรองจากการทำนา ทำไร่หรือเวลาว่างจากงานหลักในเวลากลางวัน (ตอนเช้าอากาศเย็นจะทำงานนอกบ้าน ทำไร่ ทำนา แต่ตอนกลางวันอากาศร้อนก็ทำงานในร่ม ทอผ้า จักสาน ฯลฯ) หรือเวลาตอนเย็นหลังจากกลับมาจากไร่ นา ทั้งนี้งานหัตถกรรมทอผ้ายังเป็นการสืบทอด

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของแม่หญิงไต้ล้อมมาอย่างยาวนาน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจากครอบครัวทั้งหมด 9 ครอบครัว เป็นครอบครัวที่ทำไร่ฝ้าย และเป็นครอบครัวที่เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้าบ้านนาช่างไต้ทั้งหมด แสดงถึงว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความสามารถในการทอผ้าเป็นอย่างดี การทอผ้าในปัจจุบันมีจุดประสงค์หลัก คือ ทอไว้ใช้เองในครอบครัวสำหรับประกอบพิธีในประเพณีต่าง ๆ เช่น การทำผ้าเสื่อ ผ้าหลบ (ผ้าปูที่นอน) ปอกนอน ผ้าปูนั่ง ชิ้น ผ้าสำหรับตัดเย็บเสื้อ เป็นการผลิตเครื่องนุ่งห่มโดยตรง คือสามารถผลิตและใช้เองไม่มีค่าจ้างในการผลิต ไม่มีค่าใช้จ่าย สามารถลดรายจ่ายของครอบครัวลงด้วย และจุดประสงค์ที่ 2 คือทำขึ้นเป็นสินค้าโดยเฉพาะ เช่น ผ้าแผ่น (ผ้าม้วน) ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าชี้น และผ้าหลบ (ผ้าปูที่นอน) ทำให้ครอบครัวมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และมีเงินไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งการพึ่งตนเองในลักษณะนี้ เป็นการพึ่งตนเองด้านเครื่องนุ่งห่มโดยทางอ้อม คือการขายผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่บ้าน ที่มีราคาสูงกว่าตลาด แล้วซื้อเครื่องนุ่งห่มจากตลาดที่มีราคาถูกกว่ามาใช้ เป็นการจัดสรรเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมให้กับครอบครัว และให้ครอบครัวมีรายได้จากการทอผ้า และสามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่อย่างอื่นโดยทางอ้อมด้วย เช่น การซื้ออาหารจากตลาด การปลูกสร้างบ้าน (ซื้อวัสดุ) และการรักษาโรค

การพึ่งตนเองด้านยารักษาโรค/วิธีการรักษาโรค

การพึ่งตนเองด้านยารักษาโรคหรือวิธีการรักษาโรคของชุมชน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีวิธีการรักษาทั้งแบบพื้นเมือง และการใช้บริการของโรงพยาบาล การรักษาด้วยยาพื้นเมืองพบว่า ใช้สมุนไพร เช่น ห้อมช้าง ห้อมเขียว ใบหมากไฟ ใบหนาด แต่เป็นเพียงการรักษาโรคทั่วไป และเกิดขึ้นบ่อย เช่น ไข้ ปวดหัว ตัวร้อน ปวดท้อง อาเจียน และไม่สามารถรักษาโรคร้ายแรงอย่างอื่นได้ ในปัจจุบันในเขตบ้านนาช่าง มีสถานบริการด้านสุขภาพประจำเขตคือสุซศาลาบ้านนาช่างเหนือ (สถานอนามัยประจำเขตนาช่างซึ่งชาวบ้านได้เข้าการประกันสังคม ได้รับรักษาทุกอย่าง (ยกเว้นการเกิดอุบัติเหตุ) การรักษาเห็นผลเร็วกว่า

บทสรุป

การเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นสมัยใหม่

ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีอาชีพทำนา ปลูกข้าว และทำไร่ ทำสวน ปลูกพืชผักผลไม้ แต่ละครอบครัวทำงานหัตถกรรมทอผ้า และงานจักสานร่วมไปด้วยในเวลาเดียวกัน ถือเป็นอาชีพเสริมหลังจากการทำนา มีทั้งผลิตเพื่อใช้เองและผลิตเพื่อการจำหน่าย เป็นการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และยังเป็นการสะสมทุนเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าและเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ไม่สามารถผลิตเองได้ และยังสามารถสะสมเป็นต้นทุนในการส่งบุตรหลานให้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้นอย่างทั่วถึง ซึ่งหลายครอบครัวได้เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนทางการศึกษาพ่อแม่ต้องยอมเสียสละแรงงานในภาคการเกษตรและยอมหาเงินทุนส่งเรียนในวิชาการที่บุตรหลานชอบ โดยการทำงานมากขึ้น อดออมมากขึ้น ลดการ

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ โดยเฉพาะเครื่องเทคโนโลยีที่ทันสมัยและไม่จำเป็นต้องครอบครัวย เพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่ดี และเพื่อหวังจะเป็นที่พึ่งให้กับพ่อแม่ได้ในอนาคต

ในชุมชนมีสังคมเครือข่ายที่พร้อมให้ความช่วยเหลือกันในการทำงานอย่างเหนียวแน่น ช่วยกันทำงานในลักษณะการเอาแรงกัน ทำให้ประหยัดต้นทุนในการผลิต การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชนเป็นผู้นำของชุมชนมาจากครอบครัวในชุมชนเอง จึงง่ายต่อการระดมแรงงาน หรือขอความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของบ้านได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบต่อการพึ่งตนเองด้านปัจจัยสี่

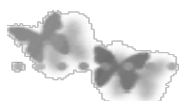
การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต จะได้รับผลกระทบทางลบมากขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยในการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทรัพยากรธรรมชาติลดลง จำนวนประชากรมากขึ้น ทรัพยากรถูกจำกัดในการนำใช้ มีการแบ่งเขตแดนระหว่างชาวบ้านด้วยกัน วิธีการผลิตเปลี่ยนจากการผลิตเพื่ออุปโภคบริโภคในครอบครัว เป็น

การผลิตเพื่อขายมากขึ้น ทำให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น จึงเป็นผลให้ความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนลดน้อยลง โดยเฉพาะการพึ่งตนเองแบบทางตรง

สรุปได้ว่า การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคลหรือครอบครัวในชุมชนน่าจะได้เมื่อน้ำบาก ขว่งหลวงพระบาง ในปัจจุบันมีความสามารถทำในการปลูกพืชผักผลไม้ไว้เป็นอาหาร รู้จักผลิตเครื่องมือในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต รู้จักการแลกเปลี่ยนแรงงาน และการบริหารจัดการทุนที่หามาได้ให้เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้ เพื่อการพัฒนาครอบครัวให้ดีขึ้นตามแนวทางของการพัฒนาประเทศที่ส่งเสริมการศึกษา และพัฒนาคุณภาพชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนแต่ในอนาคตความสามารถการพึ่งตนเองจะลดลง โดยเฉพาะการพึ่งตนเองโดยทางตรง คือการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนไม่มีความมั่นคง

บรรณานุกรม

- โกวิท พวงงาม.(2551). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คำศรี สิทธิวรดา. (2552). ความสัมพันธ์หญิง-ชายในการจัดการทรัพยากรและระบบนิเวศชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลงของลาว. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐนิช อินสระ (2555). การพัฒนาชุมชนสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองบัว ม.1 ต.ลาดบัวขาว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา
- ณรงค์ศักดิ์ ชัยราช. (2552). เพศภาวะและแรงงานอพยพหญิงชนบทในกลไกเศรษฐกิจใหม่ของลาว. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543) กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ภมรรัตน์ สุธรรม. (2546). พลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ:สถาบันวิสิทธธรรณ.

ภูมิวิไล ศิริพลเดช. (2550). เพศภาวะและการพัฒนาในสังคมชนบทลาว. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2540). ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2554). ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ฟลิชเชนเตอร์.

สาयนต์ไพรัชญาจิตร. (2552). การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน.

วิทยานิพนธ์

นฤมล พรหมวา. (2538). ศักยภาพการพึ่งตนเองทางสาธารณสุขมูลฐานของหมู่บ้านสุขภาพดีถ้วนหน้า จังหวัดอุบลราชธานี. พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคม): สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พจนีย์ ทรัพย์สมาน. (2551). วิถีชีวิตการพึ่งตนเองของชุมชนต้นน้ำเขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา
พระมหาอุทรา น.ศิริวรรณ. (2544). ศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนบพไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสามขา ตำบลคำป่าหลาย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร. พัฒนาชนบทศึกษา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุพัฒน์ ไพไหล. (2556). กระบวนการค้นพบพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของกลุ่มเครือข่ายอินแปง ในจังหวัดสกลนคร อุดรธานี กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต(สังคมวิทยา): มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อภิชาติ จันทรแดง. (2546). ความเชื่อ พิธีกรรม : กระบวนการเรียนรู้เพื่อศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านยางหลวง ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โครงการพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต ภาคพิเศษ ศูนย์ท่าพระจันทร์. (2555). เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชา พช. 612 ทฤษฎีการพัฒนาและการพัฒนาชุมชน. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สาयนต์ไพรัชญาจิตร. (2555). การจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์. (อัดสำเนา).

